

**ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЙНОСТІ В
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ: ФАКТОР ГАЛЬМУВАННЯ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**PROBLEMS OF COMPLIANCE WITH THE PRINCIPLE OF NON-
DISCRIMINATION IN PUBLIC PROCUREMENT: THE FACTOR OF INHIBITING
DEVELOPMENT ENTREPRENEURSHIP**

Анотація. Розглянуто публічні закупівлі як сферу набуття підприємствами можливостей доступу до державних коштів. Увагу зосереджено на одному з принципів публічних закупівель – недискримінаційності, від дотримання якого залежить рівність всіх учасників закупівлі. Запропоновано способи підвищення прозорості тендерних процедур з метою сприяння розвитку підприємництва зокрема через доступ до публічних закупівель.

Ключові слова: закупівлі, дискримінація, учасники, підприємництво, розвиток, корупція.

Abstract. Public procurement is considered as a sphere in which enterprises gain access to state funds. The focus is placed on one of the key principles of public procurement—non-discrimination, adherence to which ensures equality among all bidders. Methods for enhancing the transparency of tender procedures are proposed to promote entrepreneurship, particularly by facilitating access to public procurement.

Keywords: procurement, discrimination, participants, entrepreneurship, development, corruption.

Розвиток підприємництва значною мірою залежить від можливості виходу на певні ринки, стабільного попиту на товари, роботи та послуги, а також своєчасного отримання доходів. Проте, більшість ринків характеризуються високим рівнем ризиковості отримання постійного доходу. Окремі суб'єкти на ринках ухвалюють рішення про участь в публічних закупівлях, так як держава, як великий споживач, в разі обрання переможцем певного учасника, гарантує оплату за товари, роботи чи послуги, що були предметом закупівлі. А відтак багато підприємств віддають перевагу працювати з державою як замовником.

Оскільки гарантування отримання доходу є одним із факторів розвитку підприємництва, то публічні закупівлі, де таку гарантію надає замовник, мають відбуватись із дотриманням законодавчих вимог. Однією з поширених проблем у сфері публічних закупівель України є дискримінаційні вимоги у тендерній документації. Законодавство

гарантує рівні умови для всіх учасників, проте, на практиці це порушується через вимоги щодо досвіду, кваліфікації персоналу або матеріально-технічної бази, які часто викривлюються на користь окремих учасників, що обмежує доступ нових або менш досвідчених компаній [6].

Для боротьби з такими дискримінаційними вимогами учасники мають право подавати скарги до Антимонопольного комітету України. Успішні оскарження демонструють, що система контролю за прозорістю закупівель поступово вдосконалюється. Проте, навіть після задоволення скарги, замовники не завжди коригують документацію належним чином, що створює додаткові бар'єри для рівного доступу до участі в тендерах [2].

Проблема недискримінаційності тісно пов'язана з корупційними схемами у сфері публічних закупівель. Дискримінація часто використовується як інструмент для штучного обмеження кола учасників тендеру на користь конкретних компаній. Це може бути реалізовано через введення спеціалізованих технічних вимог або вимоги до учасників, які мають на меті виключення конкурентів з ринку. Наприклад, практика включення до тендерної документації вимог щодо використання конкретних технологій або обладнання, що є недоступним для інших учасників, порушує принцип рівних можливостей [1]. Одним із корупційних ризиків є широкі дискреційні повноваження, надані посадовим особам під час формування тендерної документації, що дає змогу маніпулювати умовами тендеру на користь певних учасників і порушувати принцип недискримінаційності. Недостатній контроль на етапі планування закупівель та підготовки тендерної документації створює можливості для прихованої дискримінації, зокрема через нечіткі вимоги або штучні обмеження. Існують різноманітні схеми, як, наприклад, штучне дроблення закупівель або завищення очікуваної вартості, що можуть обмежувати участь нових або менш досвідчених учасників.

Для покращення дотримання принципу недискримінаційності в публічних закупівлях необхідно вдосконалювати законодавчу базу. Автоматизація і стандартизація вимог тендерної документації знизить ризик суб'єктивності з боку замовників. Також слід законодавчо обмежити дискреційні повноваження, запровадивши чіткі вимоги до обґрунтування технічних характеристик та кваліфікаційних критеріїв, із залученням незалежних експертів [4]. Важливо законодавчо обмежити дискреційні повноваження посадових осіб під час підготовки тендерної документації. Це можна зробити через чіткіші вимоги до обґрунтування технічних характеристик предмету закупівлі та кваліфікаційних критеріїв, а також через обов'язкове залучення незалежних структурних підрозділів до розгляду документації. Необхідно впровадити системи аудиту для перевірки тендерної документації і моніторинг ризиків через інструменти, як Prozorro і Clarity Project. Посилення відповідальності замовників за порушення, включаючи штрафи, а також залучення громадськості через електронні платформи сприятимуть прозорості закупівель [3].

Враховуючи суттєвий вплив нормативно-правового регулювання на сферу публічних закупівель виникає ще одна проблема – довіра до діяльності органу оскарження – Антимонопольного комітету України, та обізнаність підприємств щодо прав на оскарження. Відтак замовники схильні до зловживань та порушення принципу недискримінаційності в значній частині закупівель.

Підприємства можуть відмовлятися від участі в публічних закупівлях через недовіру до процедур як проведення, так і оскарження. Незважаючи на посилення відкритості публічних закупівель через впровадження електронної системи, така недовіра і надалі існує. Окремим підприємствам закритий доступ до значних публічних закупівель, в яких переможця обирають з корупційною складовою. Поширеним є також явище «фіктивних» закупівель, що передбачають проведення неконкурентних або ж з низьким рівнем конкуренції закупівель, в результаті яких угоди укладають з конкретними наперед відомими компаніями [5]. Це свідчить про потребу в постійному моніторингу дотримання принципів публічних закупівель, одним з яких є принцип недискримінаційності, що

одночасно з посиленням довіри мотивуватиме підприємства ставати свідомими учасниками публічних закупівель, змагатись за доступ до державних коштів та гарантованого доходу.

Отже, недотримання принципу недискримінаційності в публічних закупівлях суттєво обмежує конкуренцію та може призвести до збільшення корупційних ризиків, зниження фінансових можливостей підприємств для власного розвитку. Запровадження чітких стандартів, посилення контролю та відповідальності дасть змогу покращити не лише прозорість тендерних процедур, але й сприяти рівному доступу всіх учасників. Вдосконалення системи Prozorro, як одного з ключових інструментів для підвищення прозорості, потребує подальшого розвитку та інтеграції більш дієвих механізмів виявлення та усунення дискримінаційних вимог.

Література

1. Гончарук М. (2019). Дискримінаційні вимоги в тендерній документації: аналізуємо та оскаржуємо. URL: https://ips.ligazakon.net/document/EA013260?ed=2019_11_28.
2. Косарева І. (2022). Дискримінація учасників публічних закупівель: аналіз вимог. *Цифрове видавництво Експертус*. URL: <https://dzplatforma.com.ua/article/1379-diskrimnatsya-uchasnikv-publnih-zakupvel-analz-vimog-shcho-obmejuyut-konkurentsyyu>.
3. Національне агентство з питань запобігання корупції (2021). Типові корупційні ризики у публічних закупівлях. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Typovi-koruptsijni-ryzyky-u-publichnyh-zakupivlyah.pdf>.
4. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: https://protocol.ua/ua/pro_publichni_zakupivli_stattya_5.
5. Федоренко А. (2024). Виклики розбудови антикорупційного комплаєнсу в громадах: як зупинити корупцію? URL: <https://www.fid-foundation.com.ua/news/vikliki-rozbudovi-antikorupciynogo-komplaiensu-v-gromadah-yak-zupiniti-korupciyu>.
6. Чучаліна К. (2024). Дискримінаційні вимоги в тендерній документації. *Цифрове видавництво Експертус*. URL: <https://dzplatforma.com.ua/article/297-diskrimnatsyn-vimogi-v-tenderny-dokumentats-na-shcho-zvernuti-uvagu-zamovniku>.

References

1. Honcharuk M. (2019). Dyskryminatsiini vymohy v tendernii dokumentatsii: analizuiemo ta oskarzhuemo. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/EA013260?ed=2019_11_28.
2. Kosarieva I. (2022). Dyskryminatsiia uchasnykiv publichnykh zakupivel: analiz vymoh. Tsyfrove vydavnytstvo Ekspertus. Retrieved from <https://dzplatforma.com.ua/article/1379-diskrimnatsya-uchasnikv-publnih-zakupvel-analz-vimog-shcho-obmejuyut-konkurentsyyu>.
3. Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii (2021). Typovi koruptsiini ryzyky u publichnykh zakupivliakh. Retrieved from <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Typovi-koruptsijni-ryzyky-u-publichnyh-zakupivlyah.pdf>.
4. Pro publichni zakupivli. Zakon Ukrainy vid 25.12.2015 № 922-VIII. Retrieved from https://protocol.ua/ua/pro_publichni_zakupivli_stattya_5.
5. Fedorenko A. (2024). Vyklyky rozbudovy antykoruptsiinoho komplaiensu v hromadakh: yak zupynyty koruptsiu? Retrieved from <https://www.fid-foundation.com.ua/news/vikliki-rozbudovi-antikorupciynogo-komplaiensu-v-gromadah-yak-zupiniti-korupciyu>.
6. Chuchalina K. (2024). Dyskryminatsiini vymohy v tendernii dokumentatsii. Tsyfrove vydavnytstvo Ekspertus. Retrieved from <https://dzplatforma.com.ua/article/297-diskrimnatsyn-vimogi-v-tenderny-dokumentats-na-shcho-zvernuti-uvagu-zamovniku>.